

Impact of Labor Efficiency on the Development of Jsc "Dunyo M"

Shokhojaeva Zebo Safoevna – QarMII¹

Akbarova Shakhnoza Yakub qizi²

Аннотация. Қашқадарё вилоятининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини янада оширишда ҳудуддаги саноат корхоналарида меҳнат самарадорлигини ошириш бугунги куннинг муҳим долзарб масаласи ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан ушбу мақолада вилоятнинг саноат корхоналарида меҳнат самарадорлигини ошириш орқали ишлаб чиқариш самарадорлиги ошиши таҳлил қилинган ва Қарши “ДУНЁ-М” корхонасини ривожланишига қаратилган таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: меҳнат унумдорлиги, меҳнат самарадорлиги, меҳнат сарфи, таъсир этувчи омиллар, ички, омиллар, ташқи омиллар, ташкилий-иқтисодий механизм.



¹Associate Professor of department of the "Innovative Economics"

²KEEI 2nd year master's degree

Кириш. Мамлакатимизда сўнгги йилларда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлардан кўзланган асосий мақсад инновацион тараққиётни жадаллаштириш, иқтисодий қудратни янада мустаҳкамлаш, халқимиз фаровонлигини оширишга қаратилгандир. Бунинг учун мавжуд заҳира ва имкониятлар ишга солиниб, хусусан юқори инновацион технологияли ва замонавий муҳим саноат объектлари ҳамда ишлаб чиқариш қувватларини ишга туширишга эътибор қаратилиб, мақсадли дастурий чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Айниқса, бу борада саноат соҳасида меҳнат натижадорлигини ошириш юзасидан муайян натижаларга эришилди, жумладан саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажми 2017 йилда 7,0 фоизга ошиб, ялпи ички маҳсулот таркибида саноатнинг улуши 34 фоиздан зиёдни ташкил этди. Ҳолбуки, бу кўрсаткич 2000 йилда 12,9 фоиздан иборат эди.

Бугунги кунда амалга оширилаётган ислохотларни янада чуқурлаштириш борасида Президентимиз Ш.М.Мирзиёев томонидан “...иқтисодиётни модернизация ва диверсификация қилиш, меҳнат унумдорлигини ошириш орқали юқори иқтисодий ўсишни таъминлаш”¹ вазифаси белгиланган, шунга мувофиқ ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник-технологик жиҳатдан янгилаш, юқори қўшимча қийматга эга бўлган тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш учун мавжуд омил ва ресурслардан самарали тарзда фойдаланиш асосида меҳнат самарадорлигини оширишнинг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш куйидаги сабабларга кўра, яъни: биринчидан, саноат корхоналарида меҳнат самарадорлигини оширишнинг ташкилий-иқтисодий механизмини асосий мезон ва кўрсаткичлари ҳамда баҳолаш тизимини такомиллаштириш; иккинчидан, меҳнат самарадорлигига таъсир кўрсатувчи омилларнинг таъсир кўламини аниқлаш ҳамда кўп омилли таҳлил қилиш; учинчидан, меҳнат самарадорлигини оширишнинг заҳира манбаларини аниқлаш; туртинчидан, меҳнат самарадорлигини оширишнинг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш бўйича комплекс тадқиқотлар олиб бориш ғоят долзарб илмий-амалий аҳамиятга эгадир. Мазкур ҳолатлар танланган тадқиқот мавзуси доирасида мақсадли йўналишларни белгилаб берди.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Кўпчилик иқтисодчи олимлар “меҳнат самарадорлиги” ва “меҳнат унумдорлиги” тушунчаларини бир-бирига ўхшаш тушунчалар, деб таъкидлашади. Масалан, В.И.Иваницкий, И.Н.Максименко ва Н.Н.Ушаковалар² томонидан: “меҳнат самарадорлиги бажарилган иш ҳажми учун меҳнат сарфларини камайтириш ёки яратишни кўпайтириш билан боғлиқ меҳнат унумдорлиги орқали тавсифланади” деган фикрни илгари сурилади. А.Ўлмасов ва А.Ваҳобовлар томонидан: “меҳнат унумдорлиги меҳнат натижасини, меҳнат самарадорлигини англатади”³, деб эътироф этишган.

Шуни алоҳида қайд этиш лозимки, меҳнат самарадорлиги кенг кўламли тушунча бўлиб, ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқаришдаги меҳнат натижасининг сарфлардаги самарадорликни ўзида ифода этади. Бу тушунчага академик Қ.Х.Абдурахмонов кенг миқёсли тариф берган “меҳнат самарадорлиги моддий ишлаб чиқариш соҳасидаги, ҳам

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси (28.12.2018). <http://www.president.uz/uz/2228>

² Иваницкий В.И., Максименко Р.Н., Ушакова Н.Н. “Экономика труда”. – М.: “Экономика”, 1990. – с. 334.

³ Ўлмасов А., Ваҳобов А. “Иқтисодиёт назарияси” (Дарслик) (тўлдирилган ва қайта ишланган нашри). - Т.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2014. – 43 б.

инсон меҳнат фаолиятининг бошқа соҳаларидаги маҳсулдорлигини тавсифлайди”⁴.

Тадқиқот методлари. Тадқиқот жараёнида тизимли таҳлил, индукция-дедукция, комплекс баҳолаш, гуруҳлаш, мантикий ва таққослама таҳлил, математик-статистика ва прогнозлаш усуллардан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар. Қашқадарё вилоятининг йирик саноат корхоналари ривожланишига меҳнат самарадорлигини оширишнинг таъсирини кенгроқ аниқлашда, аввало меҳнат фаолиятидаги натижаларининг баъзи ҳолларда юқори, баъзида эса паст бўлишининг сабабини англаш унга таъсир кўрсатувчи кўрсаткичларни таҳлил қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Меҳнат фаолиятининг асосий мақсади бу, бирор натижага эришиш, масалан, маҳсулот ишлаб чиқариш ёки сифатли хизмат кўрсатишдан иборатдир. Ҳар қандай ишчи ёки ишчилар гуруҳи учун мана шу меҳнат фаолияти натижасининг унумдорлиги, яъни маълум иш вақти бирлигида қанча маҳсулот ишлаб чиқарилганлиги муҳим аҳамият касб этади ва бу натижа қанчалик юқори бўлса, маҳсулотнинг ҳар бир-бирлигига сарфланадиган жонли меҳнат сарфи ва бошқа сарф-харажатлар миқдори шунчалик камаяди. Ҳудди шу тарзда, меҳнат самарадорлиги ошгани сари меҳнат натижаси ошиб боради ва унга сарфланадиган меҳнат сарфлари ҳам қисқариб боради.

Қашқадарё вилоятининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини янада оширишда ҳудуддаги саноат корхоналарида меҳнат самарадорлигини ошириш бугунги куннинг муҳим долзарб масаласи ҳисобланади. Саноат корхоналарида меҳнат самарадорлигининг ошиши кўшимча қийматга эга бўлган саноат маҳсулот ишлаб чиқаришининг ривожланишига, жонли меҳнатни товар моддий меҳнатга, пул билан таъминланган талабни шакллантиришга, аҳоли даромадлари ва фаровонлигини оширишга, макродаражада эса нарх ва инфляцияни жиловлаб туришга, инновацион иқтисодий ривожланишни таъминлаш имконини беради.

Саноат корхоналарининг ривожланишига меҳнат самарадорлигини ошишининг таъсири, аввало тайёр маҳсулот, ишлаб чиқарувчи ходимлар ва улар фойдаланадиган ишлаб чиқарувчи кучлар ўртасидаги ниҳоятда оддий боғлиқлик борлигидадир. Саноат корхоналарнинг ривожланишига ушбу боғлиқлик якуний меҳнат натижасининг ошишига бевосита таъсир кўрсатади. Агар йирик саноат корхоналарининг маҳсулот ишлаб чиқариш ривожланиши билан меҳнат фаолиятининг самарадорлиги кўрсаткичлари ўзаро боғлиқлигини кўриб чиқадиган бўлсак, асосли равишда мутаносиб боғлиқликга эга эканлигига гувоҳ бўламиз. Жумладан, озиқ-овқат саноати тармоғидаги “Дон ҳалқ ризқи” АЖда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 1,6 мартага ошган, меҳнат билан банд бўлган ишчилар сони эса 39,3 фоизга кўпайган даврда меҳнат фаолиятининг самарадорлиги 117,7 фоизга, “Қашқадарё дон маҳсулотлари” АЖда маҳсулот ишлаб чиқариш 127,3 фоизга ошган, меҳнат билан банд бўлган ишчилар сони эса 1,9 фоизга кўпайган, бу даврда меҳнат фаолиятининг самарадорлиги 124,9 фоизга ошган. “Дунё-М” АЖ корхонасида маҳсулот ишлаб чиқариш 127,5 фоизга ошган, меҳнат билан банд бўлган ишчилар сони 57,7 фоизга кўпайган, меҳнат фаолиятининг самарадорлиги эса 19,2 бандга камайган.

⁴ Абдурахмонов Қ.Х. “Меҳнат иқтисодиёти” - Т.: “Меҳнат”, 2004. - 398 б.

1-жадвал
Қашқадарё вилоятининг озиқ-овқат саноати корхоналарида маҳсулотларини ишлаб чиқариш динамикаси таҳлили (млн.сўм ҳисобида)

№	Корхоналар номи	Йиллар				2018 йилда 2015 йилга нисбатан, % да
		2015	2016	2017	2018	
Озиқ-овқат саноати						
4.1.	"Дон ҳалқ ризки" АЖ	30013,0	33233,8	44561,9	49207,2	164,0
4.2.	"Дунё-М" АЖ	103420,7	103698,0	118108,9	131859,6	127,5
4.3.	"Қашқадарё дон маҳсулотлари" АЖ	13018,4	15558,9	15684,9	16573,4	127,3

2-жадвал
Қашқадарё вилоятининг озиқ-овқат саноати корхоналарида меҳнат фаолияти самарадорлиги кўрсаткичи таҳлили (млн.сўм ҳисобида)

№	Корхоналар номи	Йиллар				2018 йилда 2015 йилга нисбатан фарқи (+;-)
		2015	2016	2017	2018	
Озиқ-овқат саноати						
4.1.	"Дон ҳалқ ризки" АЖ	54,4	61,8	88,9	64,0	9,6
4.2.	"Дунё-М" АЖ	83,7	86,8	101,5	67,7	- 16
4.3.	"Қашқадарё дон маҳсулотлари" АЖ	50,7	64,8	70,3	63,3	12,6

Таҳлил қилинаётган саноат корхоналарида меҳнат фаолияти самарадорлиги кўрсаткичининг ошиб бориши маҳсулот ишлаб чиқариш учун сарфланаётган жонли меҳнатнинг самарадорлиги юқори эканлигини намоён этади. Ушбу кўрсаткичлардан фойдаланган ҳолда йирик саноат корхоналарида муайян вақт давомида меҳнат билан банд бўлган ишчилар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотни аниқлаш имконини берадиган меҳнат унумдорлиги кўрсаткичини аниқлаш мумкин. Саноат корхоналарида меҳнат унумдорлиги кўрсаткичи ишчи кучининг вақт бирлиги мобайнида маҳсулот яратиш қобилияти, ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг (истеъмол қийматининг) сарфланган меҳнат миқдорида нисбатини ифода этади. Сарфланган меҳнат миқдори эса ишланган вақт билан, киши-куни, киши-соати ва ҳ.к. билан белгиланади. Шунини алоҳида қайд этиш лозимки, саноат корхоналарида меҳнат унумдорлиги кўрсаткичи ўзида меҳнат билан банд бўлган битта ишчининг ўртача меҳнат натижасини ифода қилади. Бинобарин, меҳнат унумдорлиги ошиши иш вақти бирлиги мобайнида меҳнат натижадорлиги кўпайишидан ёки меҳнат натижаси бирлигига сарфланадиган иш вақти тежалишидан иборатдир.

Йирик саноат корхоналари кесимида ҳисобланган меҳнат унумдорлиги даражаси таҳлилидан келиб чиққан ҳолда, шунини айтиш лозимки меҳнат унумдорлигини бир турдаги соҳалар ўртасида таққослаш ёки уларнинг ўзаро ўхшаш жиҳатларини ҳисобга олиш зарур.

Агар аниқ рақамлар ҳисобга олинса, масалан ёқилғи саноатига мансуб корхонада меҳнат унумдорлиги кўрсаткичи йилига 5 ёки 7 фоизни ташкил этса, уни йилига бу кўрсаткич 12 ёки 15 фоизни ташкил этувчи озик-овқат саноат корхонаси билан солиштирилганда, ёқилғи саноат тармоғидаги корхона меҳнат унумдорлиги қиймат жиҳатдан юқори эканлигини кўришимиз мумкин. Шу сабабдан ҳам меҳнат унумдорлиги кўрсаткичини ҳисоблашда нафақат маълум бир соҳанинг ўзига хос жиҳатларини, балки фаолиятидаги турли вазиятларни ҳисобга олишни ҳам талаб этади, ҳоҳ бу ишлаб чиқариш соҳасида бўлсин, ҳоҳ у ноишлаб чиқариш соҳада.

Юқоридаги таҳлиллардан шуни қайд қилиш лозимки, саноат корхоналарида меҳнат самарадорлигини ошириб бериши бевосита корхоналарнинг ишлаб чиқариш салоҳияти ошишига, жонли меҳнатдан фойдаланишда инновацион технологияларни қўллаган ҳолда меҳнат сарфини қисқартириш имконини берган. Таҳлил қилинган йирик саноат корхоналарининг ривожланишига меҳнат самарадорлигини ошириш таъсирини кенгрок аниқлаш мақсадида меҳнат фаолиятининг меҳнат натижасига таъсир кўрсатувчи омилларни топиш ва улар меҳнат фаолиятига қай даражада таъсир кўрсатишини таҳлил қилиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Таъсир этувчи омиллар деганда меҳнат самарадорлигига бевосита ва билвосита таъсир қилувчи, унинг ошиши ёки камайишига олиб келувчи омиллар тушунилади. Меҳнат самарадорлигига таъсир қилувчи омилларни бирма-бир қайд этиб ўтиш орқали, ушбу омилларни тўлиқ таъсир доирасини аниқ ифода этиб ўтиш лозим, акс ҳолда меҳнат самарадорлигига таъсир этувчи иккиламчи омилларни бирламчи омиллар сирасида қайд этиб ўтиш каби хатоликка йўл қўйиш мумкин. Бундай жиддий хатоликка йўл қўймаслик учун меҳнат самарадорлигига таъсир кўрсатувчи омилларни таъсир доираси ва моҳиятини чуқурроқ аниқлаш мақсадида йирик саноат корхоналарининг фаолият хусусиятини инобатга олган ҳолда барча омилларни алоҳида гуруҳларга бўлиб тадқиқ этиш мақсадга мувофиқдир. Фойдаланиш даражаси ва муносабат турига кўра бевосита саноат корхоналари фаолиятига таъсир кўрсатувчи омилларни ички омиллар гуруҳига, билвосита боғлиқ бўлган омилларни эса ташқи омиллар гуруҳига ажратиш мақсадга мувофиқдир.

Меҳнат қонунчилиги омили саноат корхоналарида меҳнат муносабатларини тартибга солувчи қонун ва бошқа норматив ҳужжатлардан ташкил топади. Бошқа томондан, меҳнатга бўлган муносабат, меҳнат ресурслари бандлигини оширишга қаратилган сиёсатдан иборатдир.

Экологик ҳолат омили маълум ҳудуддаги ер, атмосфера ҳавоси, сув ва бошқа табиий инъомларда зарарли моддалар миқдори билан характерланади. Экологик ҳолатнинг ёмонлашуви бевосита меҳнат билан банд бўлганларда вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик ва соғлиғининг ёмонлашувига, бу ўз навбатида меҳнат самарадорлигининг пасайишига таъсир кўрсатади.

Инвестиция муҳити омили саноат корхоналаридаги мавжуд техника ва технологияларнинг маънан ҳамда жисмонан эскирганлигини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқаришни тубдан модернизация қилишни рағбатлантиради. Шунингдек, янги ишлаб чиқариш ҳажмлари, қулай ва хавфсиз бино ва иншоотларни яратишга замин яратади.

Экспорт тизими омили экспортнинг асосий қисмида саноат корхоналарида маҳсулот қазиб олинган маҳсулотлар улушини камайтириб, ушбу қазиб олинган ресурсларни қайта ишлаб, ундан юқори қўшимча қийматга эга бўлган саноат маҳсулотини ишлаб чиқариб, қайта ишланган товар салмоғини экспорт ҳажмида оширишни кўзлайди. Бу саноат тармоғида янги иш ўринларини

яратишга, энг сўнгги қайта ишлаб чиқариш технологияларини фаолиятга жорий қилишга, ишчи кучининг меҳнат сифатини оширишга олиб келади.

Ресурслардан фойдаланиш омили саноат тармоғида ишлаб чиқарилаётган товарлар нафақат тармоқ истеъмолчилари эҳтиёжини қондириши, балки бошқа тармоқлар фаолиятини ривожлантириши ва кўшимча захира яратиши билан ҳам аҳамиятли. Бундай ҳолат бошқа тармоқлар учун зарур бўлган ишлаб чиқариш ресурсларини узлуксиз таъминланишига замин яратиб, пировардида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмининг ошишига имконият яратади.

Худудий даражадаги омиллар саноат корхоналарининг меҳнат ресурслари билан мутаносиб таъминланганлик ва улардан самарали фойдаланиш, аҳолининг турмуш тарзи ва урф-одатлари, ижтимоий инфратузилманинг ривожланганлиги, ҳудуддаги ўртача иш ҳақиға боғлиқдир. Бунда ишчи кучи миграцияси, фаол меҳнат тарзи (иш билан бандлик, меҳнат қилишга бўлган интилиш), шахснинг камол топиши учун яратилган имкониятлар, ижтимоий муассасалар фаолияти ривожланганлиги, малакали кадрларнинг мавжудлиги, уларнинг миқдор ва сифат жиҳатидан ошириш ҳамда меҳнатидан унумли фойдаланиш даражаси, турмуш сифатини ошириш имконини берадиган иш ҳақининг мавжудлигидан иборатдир.

Тармоқ даражасидаги омилларга саноат корхоналарининг саноат тармоқ мансублиги бўйича замонавий инновацион технологияларни жорий этилиши ва тармоқнинг ривожланганлиги ўз ифодасини топади. Маълумки, мансуб саноат тармоғига замонавий инновацион технология ютуқларини жорий этилиши инсон меҳнатининг қисқаришига, малакали кадрларга бўлган талабнинг ошишига, ишлаб чиқариш омиллари нобудгарчилигининг камайишига, меҳнат натижаси сифати ва миқдорининг ошишига олиб келади.

Йирик саноат корхоналарида меҳнат самарадорлиги ўзгаришига таъсир кўрсатувчи омил гуруҳлари ичида энг кучли таъсир кўрсатувчи омил бу ички омил деб ҳисоблаймиз. Чунки, ички омиллар бевосита меҳнат самарадорлиги ўзгариши содир бўладиган ишлаб чиқариш жараёнларида, яъни саноат корхоналари миқёсида вужудга келади. Саноат корхонаси даражаси бўйича, ходимларнинг меҳнат салоҳиятидан фойдаланиш, ривожлантириш ва меҳнат қобилияти тикланишини таъминловчи ташкилий, технологик, ижтимоий ва иқтисодий элементлардан ташкил топади.

Саноат корхоналарида ишлаб чиқариш ривожини, меҳнат самарадорлигини ва сифат тизимларини яратиш ходимларнинг меҳнат фаолиятини ташкилий жиҳатдан таъминлаш, чунончи: ишчи кучини ишлаб чиқариш воситалари билан ўзаро бирлаштириш, меҳнат ва иш жойини ташкил қилиш, уни ривожлантириш усуллари, меҳнат ва моддий ашёвий ресурслардан, иш вақти фондидан самарали фойдаланиш ташкилий омиларни тавсифлайди. Бунинг асосида, ташкилий омиллардан тўлиқ фойдаланиш “ижтимоий-технологик” ва “инсон-машина” тизимларини кенг қўллаш тамойилларига, ишлаб чиқарувчи-таъминотчи-истеъмолчилар товар ҳамда хизматлар натижасидан мамнун бўлиши ва ишчиларнинг актив меҳнат жараёнларини оширишга асосланади. Ташкилий омиллар ишлаб чиқариш жараёнида меҳнат фаолиятини олиб борувчи ишчи-хизматчиларнинг меҳнат самарадорлигини оширишда қай даражада фойдаланилаётгани ва бу шароитда инсон меҳнати ёрдамида мавжуд имкониятлардан келиб чиққан ҳолда максимал кўшимча қийматга эга бўлган саноат маҳсулотини ишлаб чиқариш қувватини аниқлаш ҳамда фойдаланиш имконини беради. Бунинг учун аввало ходимларнинг меҳнат фаолиятидаги иш жойини ташкил қилиш муҳим. Иш жойини ташкил этишда меҳнатни технологик жиҳатдан

таъминланганлик омили устунликка эгадир. Саноат корхоналарида персонал меҳнат фаолиятидаги технологик омиллар, барча омиллар орасида меҳнат самарадорлигига энг катта таъсир доирасига эга омил сирасига киради. Бу омил инсон фаолиятини табиий шароитларга боғлиқ бўлишликни камайтиради. Бу эса фойдали табиий қазилмаларга эга бўлган мамлакат ёки худуд кенг қўламдаги ривожланиш имконига эга бўлади, деган фарзани инкор этади, бунга исбот сифатида фойдали табиий қазилмалари чекланган Жанубий Корея, Сингапур ва Япония мамлакатларини келтиришимиз мумкин, улар ривожланиш босқичларида айнан технологик омиллар ёрдамида иқтисодий тараққиётга эришган.

Технологик омиллар саноат корхонаси фаолияти таркибида асосий ўринни эгалловчи ишлаб чиқаришнинг барча босқичларида иштирок этадиган, авваломбор, меҳнат воситалари ёки бошқача қилиб айтганда асосий фондлардан иборат. Асосий фондларни меҳнат самарадорлигига бевосита таъсирини таҳлил қилишда мавжуд асосий фондларнинг таркиб ҳолатини ўрганиш муҳим ҳисобланади.

Саноат корхоналарида инсон меҳнатини технологик курулантириш омилининг ўзгариши мукамал бўлса, шунчалик меҳнат сарфини қисқартиришга ва пировардида меҳнат самарадорлигини оширишга имкон беради. Шунинг алоҳида қайд этиш лозимки, инсон меҳнати омилсиз фақатгина техник фойда билангина меҳнат самарадорлигининг ўсиши имконсиздир. Инсон меҳнатининг омили сифатида ишлаб чиқариш жараёнида тутган ўрни кўп ҳолларда меҳнат самарадорлиги ўсишининг ижтимоий-иқтисодий омиллари сифатида талқин қилинади. Ижтимоий-иқтисодий омиллар инсоннинг меҳнат салоҳиятидан самарали фойдаланиш орқали самарадорликнинг ўсишига таъсир кўрсатади. Улар икки шаклда намоён бўлади: биринчи шакл, инсоннинг меҳнат қилиш қобилиятларидан имкон қадар яхши фойдаланиши учун яратилган ташкилий, иқтисодий, психологик ва бошқа шарт-шароитлар орқали; иккинчи шакл эса, ҳар бир ишчининг меҳнат самарадорлиги ошишини таъминлаш ва назорат қилиш ҳамда меҳнат сифатининг ортишига қўшимча ёрдам кўрсатиш орқали.

Бизнинг фикримизча, иш ҳақининг иқтисодий омил сифатида меҳнат самарадорлигининг ошишига таъсир кўрсатишида, аввало, самарадорлик кўрсаткичлари ошишини таъминловчи инсон меҳнатидан самарали ва интенсив фойдаланишни намоён этади. Кенг маънода, ишчининг ўз меҳнат фаолияти натижаси сифатида оладиган иш ҳақи, моддий ва маънавий рағбатлантиришдан қониқишни ҳис қилиши келгусида меҳнат самарадорлиги ошишига замин яратади. Дарҳақиқат, ишчиларнинг ўз меҳнатидан қониқишни ҳис қилиб меҳнат фаолиятини олиб бориши, бу пировардида ижтимоий-иқтисодий меҳнат самарадорлиги кўрсаткичининг ошишини таъминлайди.

Ижтимоий омиллар корхонада меҳнат жараёнида меҳнат хавфсизлиги даражасини, меҳнат ва дам олиш (таътил) тартибини, жамоада ижтимоий-психологик муҳитни, ноқулай меҳнат шароит таъсири ва унинг салбий оқибатларини бартараф этиш ҳамда ижтимоий хизматлардан фойдаланишни кўзда тутаяди. Ижтимоий омиллар гуруҳида меҳнат шароити омили: иш жойининг санитария талабларига жавоб бериши ва адолатли меҳнат шароитларининг яратилишини ифода этади. Инсоннинг меҳнат қилиши жараёнида адолатли меҳнат шароитлари мавжудлиги тегишли равишда меҳнатдан мамнун бўлишга ҳам таъсир кўрсатади. Бу ҳолатда, ишчи меҳнатини асослашнинг ижтимоий-психологик омиллари иштирок этади.

Хулоса. Хулоса қиладиган бўлсак, юқорида ўрганилган ташқи ва ички омилларни саноат

корхоналарнинг фаолият хусусиятини инобатга олган ҳолда меҳнат жараёнини ташкил қилиш меҳнат самарадорлигини муттасил ошириб боришдек муҳим вазифани бажариш имконини беради. Жумладан, танланган саноат корхоналарида меҳнат натижасига таъсир кўрсатувчи омилларни инобатга олган ҳолда меҳнатни тўғри ташкил этиш асосида “Дунё-М” АЖ да 16 млрд.сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариш имконини берди. Ушбу эришилган иқтисодий самарадорлик натижаларидан шуни қайд этиш мумкинки, йирик саноат корхоналарини ривожлантиришда меҳнат самарадорлигини ошириш долзарб аҳамиятга эга эканлигини асослайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Абдурахмонова Г.Қ. “Кичик бизнесда аҳолини муносиб меҳнат тамойиллари асосида иш билан таъминлашни такомиллаштириш”: иқт.фан.док.дисс. Автореферат. - Т., 2016. – 13, 15, 21 б.
2. “2013-2016 йилларда Қашқадарё вилоятининг саноат салоҳиятини ривожлантириш тўғрисида”ги 2013 йил 2 августдаги ПҚ-2017-сонли Қарори.
3. “2015-2019 йилларда ишлаб чиқаришни модернизация ва диверсификация қилиш, таркибий ўзгартиришларни таъминлаш чора-тадбирлар дастури тўғрисида”ги 2015 йил 6 мартдаги ПФ-4707-сонли Фармони.
4. Абдурахмонов О.К. “Формирование комплексной системы управления охранной труда и ее эффективность в Республике Узбекистан”: дисс.док.экон.наук. – Т., 2011. – с. 43.
5. Тухтабаев Ж.Ш. “Саноат корхоналарида меҳнат самарадорлигини оширишга таъсир қилувчи технологик омиллар”. “Биржа-Эксперт” журнал, 2015. - №11.
6. Shoxo'jayeva Z. S. Problems and solutions in the water sector of the region //Наукаитехника. Мировыеисследования. – 2020. – С. 21-24.
7. Шохўжаева З. С., Акбарова Ш. Я. Эффективность инвестиций в экономику Кашкадаринской области //Минтақа иқтисодиётини инвестициялашнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари. – 2020. – С. 203-208.
8. Z.S.Shoxujayeva. Economic efficiency of water resources use in the agricultural sector. Monograph. Т.: "Economy and Finance" Publishing House, 2012.<http://scholar.google.com/scholar?cluster=9083367974115155298&hl=en&oi=scholar>
9. Shoxujayeva Zebo Safoevna, Mamanazarova Nasiba Juraevna. Analysis of economic efficiency of the use of irrigated land in agriculture and factors on them. https://cibg.org.au/index.php/cibg/article/view/article_10445.html
10. Shoxo'jayeva Zebo Safoevna, Samandarov Mirzoxid Mirjamilovich. Development of entrepreneurship and improvement of organizational and economic bases of its state regulation. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. <https://saarj.com>. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, February 2021 Impact Factor: SJIF 2020 = 7.492. DOI 10.5958/2249-7137.2021.00780.1.
11. Shoxo'jayeva Zebo Safoevna, Murodova Nargiza Utkirovna. Organizational and economic basis for the development of cotton and textile clusters. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. <https://saarj.com>. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, February 2021 Impact Factor: SJIF 2020 = 7.492. DOI 10.5958/2249-7137.2021.00531.0
12. Shoxo'jayeva Zebo Safoevna, Temirova Feruza Sagdullaevna. Food provision of the population of the Republic of Uzbekistan in pandemy conditions: problems and solutions. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. <https://saarj.com>. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, February 2021 Impact Factor: SJIF 2020 = 7.492. DOI 10.5958/2249-7137.2021.00535.8.